

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ХАЙ ЛИШАЄТЬСЯ ВОГОНЬ

До 100-річчя від дня народження Л. Первомайського

Методико-бібліографічні матеріали

Харків - 2008

“Хай лишається вогонь”
(До 100 – річчя від дня народження Леоніда Первомайського)
Методично – бібліографічні матеріали

Він був могутнім робітником української культури, однаково сильним у всіх жанрах літератури. Здається, то не один чоловік написав, бо одному й не під силу написати стільки, бути таким розмаїтим і довершеним в кожному ділі.

Дмитро Павличко

Поет, прозаїк, драматург, перекладач, публіцист... Леонід Первомайський писав про себе: «Батьківщині, котру любив не за хліб її, а за живу душу, якою натхнула вона мої пісні, віддаю все, чим жила душа». Вірив: «Майбутнє вернеться до моїх писань...», «Уроки» Л. Первомайського не застаріють.

*Я хочу бути терпким, як яблуко,
зелене яблуко з твоїх садів,
Червоноградщино, де я блукав,
Це при дорогах я сидів.
Тече річка, два мис береги,
Два має береги— одним садам...
Краси твоєї ні за Америки,
Ні за Австралії я не віддам.*

Леонід Соломонович Первомайський народився 17 травня 1908 року в сім'ї ремісника-палітурника. У Краснограді він провів дитинство і шкільні роки. Учився спершу в початковій школі, потім у місцевій гімназії, а з 1920 року — в семирічній трудшколі. В 14 років почав власний трудовий шлях. З 1922 року він працює на Карлівському цукрозаводі, потім стає бібліотекарем Зачепилівського райбудинку селянина, завідує хатою-читальнею. 1925 року юнак переїжджає до Лубен, працює в робітничому клубі, а потім переходить до редакції місцевої газети «Червона Лубенщина». В цій газеті все частіше з'являються його нариси, статті, вірші, молодий письменник стає членом Лубенської філії літорганізації «Плуг».

1926 року він уже в Харкові, працює в редакції дитячого журналу «Червоні квіти»; у видавництві «Плужанин» виходить перша збірка оповідань «Комса». У літературу Леонід Первомайський увійшов стрімко. Така ж була і його натура — енергійна, запальна, чуйна до покликів часу. Письменник входить у літературу новими книжками: «Земля обітована», «День новий» (обидві — 1927), «Плями на сонці» (1928), «Околиці» (1929), перша збірка віршів «Терпкі яблука» (1929). Особливо плідними були 30-і роки, коли Л. Первомайський випустив понад десять поетичних збірок («Моя весела молодість», «Лірика» та ін.), низку прозових і драматичних творів («Комсомольці», «Ваграмова ніч», «Містечко Ладеню» та ін.).

В роки війни Л. Первомайський був військовим кореспондентом радіомовлення Південно-Західного фронту, а з березня 1943 року — фронтовим кореспондентом «Правди». В цей час виходять його книжки «День народження» і «Земля», удостоєні в 1944 році Державної премії. В повоєнний час письменник працював у галузі поезії, прози, дитячої творчості, багато перекладав. Вийшли збірки: «Слов'янські балади», «Атака на Ворсклі» (1946), «Молодість брата» (віршований роман, 1947), «На крутих берегах» (1954), «Щастя для всіх» (1955), «Невигадане життя» (1958), «Материн солодкий хліб» (1960), «Замість віршів про кохання» (1962), «З глибин. Балади народів світу», «Слово» (1960), «Між бурями» (1967), «Уроки поезії» (1968), «Древо пізнання» (1971), помертню — збірка «Вчора і завтра» (1974) та «Хай лишається вогонь («З неопублікованої спадщини»)» (1983). Найбільший прозовий твір письменника — роман про Велику Вітчизняну війну «Дикий мед» (1963), згодом екранізований. У 1968 — 1970 роках вийшло зібрання творів у 7 томах.

Перу письменника належать статті на літературні теми, глибокі роздуми про літературу і мистецтво. Більшість із них зібрані в книгах «Творчий будень» (1967) та «З щоденника поета» (1956). Л. Первомайський листувався з багатьма письменниками, його листи є важливою часткою творчої спадщини опубліковані у збірнику «Хай лишається вогонь».

Леонід Соломонович переклав на українську мову твори Лермонтова, Маяковського, Гейне, Війона, Петєфі, Фучика, Нізамі, балади слов'янських та інших народів світу. За участь у Великій Вітчизняній війні поет нагороджений орденами Червоного Прапора, Вітчизняної війни першого ступеня і медалями.

Письменник Л. М. Новиченко бачить в творчому розвитку поета три періоди: "Перший — це строго кажучи, період намацування власного творчого шляху, період шукань — уже не зовсім учня, але ще й не майстра. Не учня — тому, що і в своїх ранніх поезіях Первомайський виявляв неабияку віршову вмільість і досить широкий літературний кругозір. Не майстра — тому, що варто порівняти перші його збірки — ті ж "Терпкі яблука", "З фронту", "Героїчні балади", "Моя весела молодість" і навіть дуже хвалені того часу "Пролог до гори" (1933) з "Новою лірикою" (1937) і особливо, де поет виступає справжнім майстром, а де — підмайстром, чи, може, півмайстром.

Другий період умовно можна вкласти в рамки двох десятиріч — від другої половини 30-х років до кінця 50-х. Він охоплює і передвоєнні роки, коли поет дійшов "свого зросту і сили" і славному сторінку в творчій біографії Первомайського, — його вірші часів Великої Вітчизняної війни, і повоєнне десятиріччя, коли його творчість знала і піднесення, й певні спади.

І є підстави окремо виділити час від початку 60-х років до кінця життя поетового (помер 1973 р.), коли були створені роман "Дикий мед" і книги віршів "Спомин про блискавку", "Уроки поезії", "Древо пізнання", "Вчора і завтра" (опубліковано посмертно в 1974 році) — час досягнутого творчого синтезу, час нового плідного заглиблення поета в життя і — через власну душу — в душі своїх сучасників".

Помер Леонід Соломонович Первомайський 9 грудня 1973 р. в Києві.

Дочка Первомайського, Сусанна Пархомовська, передала Красноградському краєзнавчому музею ордени і робочий кабінет батька. У Краснограді на будинку, в якому народився поет, встановлено меморіальну дошку.

17 травня 1978 року красноградці урочисто відзначили 70-річчя від дня народження видатного земляка. В урочистих зборах взяли участь письменники з Харкова, Києва і Москви.

У Москві ювілей Леоніда Соломоновича Первомайського відзначався 23 травня 1978 року. На урочисті збори прибули літератори з усіх республік СРСР. Така честь була надана і директору Красноградського краєзнавчого музею.

Виступаючі на урочистих зборах називали Л. С. Первомайського класиком української літератури. Твори поета звучали на всіх мовах народів СРСР. Добрим словом згадували Леоніда Соломоновича І. С. Козловський, кіноактор і режисер Олексій Баталов, Савва Голованівський і багато інших.

Степан Олійник розповів, що солдати у роки війни чин поета Первомайського ставили вище генерала: "Мне чин й powyше встречался... поэт майор Леонид Первомайский!" — говорить солдатам бравий старшина.

Ім'я Леоніда Соломоновича Первомайського занесено в енциклопедію світової літератури.

Увійти в поетичний світ поета справа не легка. Не легка навіть для людини, що все своє життя читає і любить поезію. Надто це скомплікована, складна, непостійна в формах і вередлива в настроях галузь людської творчої психіки. Поезії надають великого значення в пізнанні людини, в формуванні людської свідомості і самопізнання. Леонід Первомайський колись написав вірш "Пізнання". Там читаємо:

Людина довго існувала в світі
Без радості, без болю і стремління,
І мільйони літ були прожиті
В постійній зміні людських поколінь.
Вона навчилася звіря полювати,
Все винайшла: і колесо й весло, —
Та довго не могла себе пізнати,
Поезії у неї не було.

Отже, на думку поета, тільки поезія, а значить — мистецтво взагалі — було початком самопізнання людини.

Як писав Леонід Первомайський, "Вірш починається не з великої літери, А з великого болю, який не зміриш. Тільки тоді йому можна вірити, І тільки тоді ти йому віриш".

З метою популяризації творів Л.С. Первомайського пропонуємо провести в бібліотеках книжкові виставки, читацькі конференції, усні журнали, вечір-портрет, літературно – музичні вечори під такими назвами:

- “Життя воєнного кореспондента»
- “Солдатські пісні воєнкора Первомайського”
- “Поет суворої любові”
- “Простір душі – нескінченність дороги”
- “...Усе, що минуло, чого не верну...»
- «Словом і власною кров’ю»
- «Журналіст, поет, громадянин»
- «“...Я розгорну листочки білі”
- “В літературном строю»
- «Жодного дня без рядка»
- «Співдружність літератур»
- “Неспокій серця і душі”
- “Співець мужності і вірності”
- „Я винний в тім, що світ не ліпший...”
- „В путь вийшов я, веселий і безстрашний...”
- „І ми не можемо не дочитати свого життя до кінця...”
- «Между войной и миром”
- “Уроки поезії і життя”
- “Поезія героїчної молодості”
- “Пора творчої зрілості”
- “Слово гніву, відплати й перемоги”

Додаток 1.

«Життя як діяння»

Книжкова виставка

Все своє життя він чесно завойовував право засвітитись в сузір’ї Поезії – сузір’ї Ліри. І час підтверджує це його високе право.

Б.Олійник, поет

Розділ 1. «Співець мужності і вірності»

Ми ротсемо в труді, в боях,
під посвист куль, гарматні громи,
щоб оспівати у піснях
красу людей...

Леонід Первомайський

Розділ 2. “Шукання поетичного голосу”

Кожен раз, коли я сідаю до столу, мені здається, що я ще нічого не написав, що все треба починати заново, а чистий лист паперу здається мені великим полем, яке треба виорати і засіяти...

Леонід Первомайський

Розділ 3. “Поезія мудра наука”

Пускаясь в путь, веселый и бесстрашный,
За дар поэта отдал я, -
И не забудется мой день вчерашний
Под чистым небом завтрашнего дня.

Леонід Первомайський

Розділ 4. “Пісня щастя, здобутого в бою”

На вічний бій, на вічний труд живі
І мертві друзі нас благословили.

Леонід Первомайський

Додаток 2.

Неспокій серця і душі
Сценарій вечора поезії

А треба не спати – ми будем не спати,
В нас душі уперті й серця накіпії.
Ми вільного людства уперті солдати,
І атоми щастя живуть в нашій силі.

Леонід Первомайський

Святково прибраний читальний зал бібліотеки. В центрі - портрет Леоніда Первомайського, фотографії із сімейного архіву.

Ведучий 1: Справжня поезія така ж багатогранна, як і життя; багатства її не зміряти, всю глибину її важко осягнути. Це стосується творчості кожного істинного поета.

Ведучий 2: Скільки б не писали про нього, завжди знаходяться нові, не відкриті досі ще грані його таланту; завжди є великий простір для наукової, критичної діяльності.

Ведучий 1: 100 років тому 17 травня 1908 року народився поет, прозаїк, драматург, перекладач, критикта публіцист Леонід Первомайський. Він є автором 24 поетичних збірок, 19 прозових книг, 7 п'єс, численних перекладачів на українську мову творів О. Пушкіна, М. Лермонтова, В. Маяковського, О. Толстого, Г. Гейне та багатьох інших.

Ведучий 2: Твори Первомайського широко відомі за межами України. Як його поезія, так і проза та драматургія майже повністю перекладені на російську мову.

Читець: Пускайся в путь, веселый и бесстрашный,
За дар поэта счастье отдал я,-
И не забудется мой день вчерашний
Под чистым небом завтрашнего дня.

Ведучий 1 (від автора): Детство мое прошло на пыльных улицах маленького степного городка. Теперь это Красноград .Родители жили ремеслом ,мать была белошвейкой, отец- переплетчиком . Я помню их всегда за работой.

Ведучий 2: Із другого класу гімназії Леонід перейшов у трудову школу семирічку і , не закінчив її ,почав навчатися батьківському ремеслу.

Ведучий 1: В отцовской мастерской было множество книг. Я читал их без разбора ,это отчасти заменяло мне образование. Но главным учителем стала жизнь, полная превратностей ,бурная жизнь первых пореволюционных лет, водоворот трагических и прекрасных событий, захлестнувших наш маленький городок, о глиняные стены которого долго бились волны гражданской войны.

Читець: Життя починається з пісні простої
Про те , як росли ми з тобою ,-
Про радість і муки дороги крутої -
Життя починається з бою.

Ведучий 2: В 1924 році, вступивши в комсомол він працює в райвиконкомі партії. Будучи секретарем редакції газети «Червона Лубенщина», Л. Первомайський друкує там в 1925 р. статті та фельетони, приймає участь в роботі місцевого відділення комітету сільських письменників «Плуг».

Читець: Ми – молода невмируща сила.
Зоряні в небо вбито клинки.

Ведучий 1: Все же мне пришлось перепробовать несколько профессий ,прежде чем окончательно заняться литературным трудом . Я работал на сахарном заводе , стучал на пишущей машинке в райисполкоме, был сельским библиотекарем , режиссером так называемой «Живой газеты» в рабочем клубе .Все это было полезно, так как сталкивало с людьми и давало жизненный опыт, без которого невозможно творчество.

Ведучий 2: Першими книгами Л.Первомайського були прозові збірники. Але, будучи поетом за покликанням, він продовжує напружено працювати над віршами. В 1929 році виходить перша поетична збірка Л. Первомайського «Терпкі яблука». В цьому збірнику – вірші про любов до батьківщини, до рідного краю.

Читець: Тече ріка ,два миє береги,
Два має береги – одним садам...
Краси твоєї ні за Америки,
Ні за Австралії я не віддам.

Ведучий 1: Большое значение для меня имело полугодичное странствие пешком и верхом по тогда еще малопроезжим тропам Памира (1932год). Я привез с Памира книгу стихов «Обращение к горе», которую критика отметила как перелом в моем творчестве.

Читець: И сталося те ,що сталося.
Я вийшов з конем на стежку,
Кінь мій упав на скелі . Потім почався дощ.
Потім сніги знялися ,а я був необережний
И вийшов брати гору без зонтика і калош.

Ведучий 2: Книгами «Нова лірика» и «Барвінковий світ» закінчується довоєнний період роботи.

Ведучий 1: В первый день войны я подал заявление о вступлении в Коммунистическую партию и ушел добровольцем на фронт.

Ведучий 2: Чиста совість та громадянська відповідальність – цими двома категоріями керувався Леонід Первомайський протягом всього життя.

Читець: Снег летит и летит...Мы идем по взметенному следу
Что ни шаг , приближается час , и рожок возвестит-
И другие пойдут в наступленье, и вырвут победу,
И пробьются по нашим могилам сквозь снег, что летит.

Ведучий 1: С июня 1941 года я работал во фронтовом радиовещании, с марта 1943 года - корреспондентом «Правды». Весь накопленный опыт пригодился как нельзя лучше: я писал стихи, очерки, рассказы, фельетоны, листовки, и пр. Кроме того, в первые месяцы войны я написал для фронтового театра Юго-Западного фронта пьесу «Начало битвы» и она была поставлена.

Ведучий 2: День Перемоги поет зустрів не виснажений, не зморений тяжкими випробуваннями, а ще більше поглиблений в свої думки, ще більш вимогливий до змісту та виразності свого слова і як поет, і як видатний прозаїк, і як майстер художнього перекладу.

Читець: ...На пісках я дожив до сивини,
Повільно дні минали непривітні,
Та я діждався пізньої весни,
Легких вітрів і щедрих злив у квітні.
Прийшла пора вологи і тепла,
Птахи розщебеталися веселі, –
І яблуня рожева розцвіла,
Не там – в раю, а тут – в моїй пустелі,
Як древо пізнання добра і зла.

Ведучий 2: Протягом останніх 15-ти років душу Леоніда Первомайського краяла глибока драма. Він майже невідривно сидів біля ліжка хворої дружини. Саме в цей час поет не тільки плідно і багато працював, але й створював свої кращі книги.

Читець: ...Усе, що минуло, чого не верну,
Піснями згадаю і в снах спом'яну,
Лиш ту, що моливсь їй, як чуду, –
Забуду, забуду, забуду.
Забуду – й в останню, безрадісну мить,
Коли вже ні жить, ні любити, ні тужить,
В хвилину останньої скрути,
Признаюсь – не міг я забути.

Ведучий 1: Леонид Первомайский был неповторимой творческой личностью. Его жизнь показывает свой поучительный урок, состоящий в том что уровень созданного не зависит от условий жизни ,а только от большей или меньшей способности брать у жизни ,чтобы снова отдавать людям.

Читець: В словах є кров. Вони живуть, слова.

Твоє життя – не вигадана повість.
Не вбити пам'ять. І вона жива,
І поруч з нею не вмирає совість.
І якщо помилявся ти колись,
І мертве серце било в мертві груди,
Тепер прийшов останній суд – молись!
Ні пільги, ні пробачення не буде.

Список літератури

Біографічні довідки:

1. Коваленко Л.Н. Первомайский Леонид Соломонович / Л.Н.Коваленко // БСЭ. – М., 1975. – Т. 19. – С. 361-362.
2. Леонід Первомайський // Хрестоматія з літератури рідного краю. – Х., 2001. – С. 134-137.
3. Коваленко Л.Н. Первомайский Леонид Соломонович / Л.Н.Коваленко // Краткая литературная энциклопедия. – М., 1968. – Т. 5. – С.650-651.
4. Первомайский Леонид [Электронный ресурс] // Электронная еврейская энциклопедия: Режим доступа: <http://www.eleven.co.il/article/13176>
5. Первомайський Леонід Соломонович // УРЕС. – К., 1987. – Т. 2. – С. 644.
6. Первомайський Леонід Соломонович [Електронний ресурс] // WWW Енциклопедія Києва. – Режим доступу: <http://wek.kiev.ua/wiki/index.php>

Твори Л.С.Первомайського українською мовою:

1. Твори: В 7 т. / Л.С.Первомайський. – К.: Дніпро, 1985-1986. – Т. 1-7.
2. Вибрані твори: У 2 т. / Л.С.Первомайський. – К.: Дніпро, 1978. – Т. 1-2.
3. Вірші [Генріха Гейне (Гайне)] в перекладі Леоніда Первомайського з 7-томового зібрання творів Л.Первомайського [Електронний ресурс] // Українська бібліотека «Джерело». – Режим доступу: <http://ukrlib.com/HeinePervomaj7t.html>
4. Древо пізнання: Поезії / Л.Первомайський. – К.: Рад. письменник, 1971. – 94 с. Із фронткових поезій: [Вірші] [Електронний ресурс] / Л.Первомайський // Критика. – 2005. – № 5. – Режим доступу: http://krytyka.kiev.ua/articles/s11_2005.html
5. Між бурями: Поезії / Л.С.Первомайський. – К.: Дніпро, 1967. – 175 с.
6. Поезії, 1943-1950 / Л.С.Первомайський. – К.: Держлітвидав, 1950. – 343 с.
7. Хай лишається вогонь: З неопублікованої спадщини. Поезії. Проза. Нотатки. Листи / Л.С.Первомайський. – К.: Рад. письменник, 1983. – 247 с.

Твори Л.С.Первомайського російською мовою:

1. Верность: Стихи разных лет: Пер. с укр. / Л.С.Первомайский. – М.: Сов писатель, 1981. – 216 с.
2. Дикий мед: Современная баллада / Л.С.Первомайский; Пер. с укр. авт. и А.Громовой. – М.: Худож. лит., 1988. – 445 с.

Про Л.С.Первомайського:

1. Прісовський Є.І. Поезія Леоніда Первомайського / Є.І.Прісовський. – К., 1968. – 231 с.
2. Воспоминания о Леониде Первомайском : Сб. / Сост. А.И. Кудин. – М.: Сов. Писатель, 1986. – 448 с.

***

1. Гудима С. Поезії мудра наука / С.Гудима // Жовтень. – 1968. – № 5. – С. 129-130. Діячі літератури: Первомайський Леонід Соломонович (1908–1973) [Електронний ресурс] // Красноград. – Режим доступу: <http://krasnodar.iatp.org.ua/kto/lit.htm>
2. Іванисенко В. Ідеї часу: [До 60-річчя поета] / В.Іванисенко // Прапор. – 1968. – № 6. – С. 64-69.
3. Кудін О. Початок дороги: До 70-річчя від дня народж. / О.Кудін // Дніпро. – 1978. – № 5. – С. 120-121.
4. Первомайский Леонид Соломонович [Электронный ресурс] // Информационные услуги on-line: режим доступа: <http://www.oval.ru/enc/53222.html>
5. Первомайський Леонід: Біографія [Електронний ресурс] // Бібліотека української літератури Режим доступу: <http://ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=245>
6. Ротач П. Леонід Первомайський [Електронний ресурс] / П.Ротач // Полтавщина літературна. – Режим доступу: <http://www.pollitra.pi.net.ua/index2.php?a=300&b=301&m=5&d=17&cdr=72>

7. Шер В. Леонід Первомайський і угорська література / В.Шер // Всесвіт. – 1976. – № 4. – С. 199-200.
8. Шлях поета // Комуніст. шляхом. – 1988. – 17 трав.
9. Наріжна Л.Г. Рецепція героїчного персонажами роману "Дикий мед" Л.Первомайського // Висн. Харк. нац. ун-ту им. В.Н.Каразіна. - Харків, 2002. - N 557. Сер. Філософія, N 35. - С.341-346.
10. Елеонора Соловей. Солдатські пісні воєнкора Первомайського [Електронний ресурс] // Критика – 2005-№1-2. – Режим доступу: http://krytyka.kiev.ua/articles/s10_2005.html
11. Лівіцька І.А. «Я винний в тім, що світ не ліпший...» (Деякі аспекти психологізму в новелістиці Л. Первомайського 1960-70 – х років) [Електронний ресурс] // Publishing house Education and Science s.r.o. - Режим доступу:
http://www.rusnauka.com/DNI_2006/Philologia/8_livic_ka.doc.htm